

नेपाल सरकार

सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय

(स्थानीय तह सामान्य शाखा)

सिंहदरबार, काठमाण्डौ

पत्र संख्या: २०७५।७६

मिति: २०७६।०२।२४

चलानी नं. ०२०

विषय: गरिबी निवारण कोषद्वारा प्रवर्द्धित सामुदायिक संस्था तथा साना पूर्वाधार विकास आयोजनाको व्यवस्थापन सम्बन्धमा ।

श्री स्थानीय तहहरु, सबै ।

प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, लगानी, उत्पादन तथा रोजगारी प्रवर्धन महाशाखाको पत्र संख्या आ.पू./PAF/२०७५/७६ च.नं. अ.उ/६१२/९०९६ मिति २०७६/२/२४ को सामुदायिक संस्था तथा साना पूर्वाधार विकास आयोजनाको व्यवस्थापन सम्बन्धमा प्राप्त पत्रसाथ संलग्न सम्माननीय प्रधानमन्त्रीज्यूको अध्यक्षतामा बसेको गरिबी निवारण कोष सञ्चालक समितिको ७० औं बैठकले स्वीकृत गरेको गरिबी निवारण कोषद्वारा प्रवर्द्धित सामुदायिक संस्था तथा साना पूर्वाधार विकास आयोजना सञ्चालन सम्बन्धी सामान्वय मार्गदर्शन, २०७५ यसैसाथ छ । उक्त मार्गदर्शन बमोजिम गरिबी निवारण कोषबाट सञ्चालन र प्रवर्द्धन हुँदै आएका सामुदायिक संस्था तथा साना पूर्वाधार विकास आयोजनाहरुको कार्यान्वयन तथा व्यवस्थापनको कार्य सम्बन्धित स्थानीय तहबाट हुने व्यवस्था मिलाउन लेखी आएकोले उक्त मार्गदर्शनमा उल्लेख भए बमोजिम गर्ने व्यवस्थाका लागि आदेशानुसार अनुरोध छ ।

साथै स्वीकृत मार्गदर्शन तथा पूर्वाधार विकास आयोजनाको विस्तृत विवरण कोषको वेबसाइट www.pafnepal.org.np बाट हेर्न सकिने व्यहोरा समेत अनुरोध छ ।

केशवराज पार्थ
शाखा अधिकृत

बोधार्थ:

श्री प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, सिंहदरबार ।

श्री भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालय, सिंहदरबार ।

श्री सूचना तथा प्रविधि शाखा: यस पत्रलाई मन्त्रालयको web site मा upload गरिदिनुहुन अनुरोध छ ।

श्री गरिबी निवारण कोष, ताहाचल, काठमाण्डौं ।

(निर्णय नं. ३(ख) सँग सम्बन्धित)

गरिबी निवारण कोषद्वारा प्रवर्द्धित सामुदायिक संस्था तथा साना पूर्वाधार विकास आयोजना सञ्चालन सम्बन्धी सामान्य मार्गदर्शन, २०७५

१. पृष्ठभूमि:

आर्थिक रूपमा विपन्न तथा वञ्चितकरणमा परेका वर्ग र समुदायलाई विकास प्रक्रियामा मूल प्रवाहीकरण गरी गरिबी निवारणमा योगदान पुऱ्याउने उद्देश्यले २०६० सालमा गरिबी निवारण कोषको स्थापना भएको हो। गरिबी निवारण कोष ऐन, २०६३ जारी भएपछि तदनुसार कोषको सञ्चालन र व्यवस्थापन हुँदै आएको छ। हाल कोषको कार्यक्रम विभिन्न ६४ जिल्लाका ५५१ वटा स्थानीय तहमा विस्तार भएको छ। कोषको कार्यक्रम सञ्चालनका लागि प्रारम्भदेखि नै नेपाल सरकार र विकास साझेदारहरू बीच स्रोत परिचालनमा साझेदारी रहँदै आएको थियो। मूलतः विश्व बैङ्क र पछिल्लो चरणमा कृषि विकासका लागि अन्तर्राष्ट्रिय सहयोग नियोग (IFAD) तथा जापान सामाजिक विकास कोष (JSDF) बाट समेत कोषलाई वित्तीय सहयोग प्राप्त भएको थियो।

नेपालको संविधान जारी भए पश्चात् मुलुक सङ्घीय संरचनामा प्रवेश गरेको र नेपाल सरकार तथा विश्व बैङ्क बिचको दोस्रो चरणको सहायताको कार्यान्वयन अवधि सन् २०१८ को डिसेम्बर ३१ देखि पूरा भएको अवस्थालाई समेत दृष्टिगत गरी नेपाल सरकार (मन्त्रिपरिषद्) बाट मिति २०७५ ७/२५ मा गरिबी निवारण कोषको पुनर्संरचना सम्बन्धी कार्ययोजना स्वीकृत भई तदनुसङ्गका कार्यहरू भइरहेका छन्। कोषको मुख्य साझेदारको रूपमा रहेको विश्व बैङ्कसँगको सहायता सम्झौताको अवधि पूरा भएको र स्थानीय तहको निर्वाचन सम्पन्न भई संविधान बमोजिम स्थानीय तह क्रियाशील भइसकेको अवस्थामा कोषका कार्यक्रमहरू साविककै ढाँचा (Modality) बाट सञ्चालन गर्ने उपयुक्त नदेखिएको हुँदा कोष अन्तर्गत करारमा कार्यरत सम्पूर्ण कर्मचारीहरूसँगको सम्झौता सन् २०१९ को जनवरी १ (तदनुसार मिति २०७५/०९/१७) देखि अन्त्य भईसकेको छ।

स्थापना कालदेखि हालसम्म गरिबी निवारण कोष ऐन, २०६३; गरिबी निवारण कोष नियमावली, २०६४ तथा कार्यविधिहरूको परिधिभित्र रही बत्तीस हजारभन्दा धेरै सामुदायिक संस्थाहरू सञ्चालन भएका र ती संस्थाहरूमार्फत करिब पाँच हजार छ सय साना पूर्वाधार विकास आयोजना निर्माण गरी लक्षित समुदायको आयआर्जन, क्षमता विकास, सामाजिक परिचालन र सामुदायिक गौतक पूर्वाधार विकासका क्षेत्रमा उल्लेखनीय उपलब्धि हासिल हुन सकेको छ। कार्यक्रमबाट आर्थिक तथा

संरचना चालु आर्थिक वर्षमा सम्पन्न हुने खण्डमा आगामी वर्षमा ससर्त अनुदानसहित सम्बन्धित गाउँपालिका वा नगरपालिकामा स्थानीय जिम्मेवारी सहित हस्तान्तरण गर्ने भन्ने उल्लेख भएको छ।

गरिबी निवारण कोष कार्यक्रम लागू भएका जिल्ला र स्थानीय तहको विवरण अनुसूची-१ मा संलग्न रहेको छ। सामुदायिक संस्थाहरूको घुम्ती कोषसमेतको विवरण अनुसूची-२ तथा साना पूर्वाधार विकास आयोजनाको विवरण अनुसूची-३ मा उल्लेख गरिएको छ। गरिबी निवारण कोषद्वारा प्रवर्द्धित सामुदायिक संस्थाका सदस्यहरू आबद्ध सहकारी संस्थाहरूको सुची पनि अनुसूची-४ र पकेट क्षेत्र विकास कार्यक्रमको विवरण अनुसूची-५ मा उल्लेख गरिएको छ।

२. स्थानीय तहको भूमिका :

गरिबी निवारण कोषद्वारा प्रवर्द्धित सामुदायिक संस्थाहरूको माध्यमबाट समुदायका अति गरिब, दलित, अल्पसङ्ख्यक जनजाति, बहुविपन्न महिला, सीमान्तकृत वर्ग र अत्यन्त पिछडिएका परिवारहरूका लागि उत्पादनशील एवम् स्वःआर्जनको वातावरण निर्माण गर्ने कार्यमा स्थानीय तहबाट सहयोग र सहजीकरण हुन आवश्यक छ। त्यस्ता सामुदायिक संस्थाहरू एवं त्यहाँ रहेको घुम्ती कोषको दिगो र प्रभावकारी परिचालनका लागि स्थानीय तह (गाउँपालिका/नगरपालिका) हरूले निम्नानुसारको कार्यहरू सम्पादन गर्नु पर्ने हुन्छ।

२.१ अभिलेख व्यवस्थापन :

- क) गरिबी निवारण कोषले उपलब्ध गराएको विवरणको आधारमा स्थानीय तहभित्र गठन भएका सामुदायिक संस्थाहरू तथा ती संस्थाहरूमाफत परिचालनमा रहेको घुम्ती कोषको अभिलेख अद्यावधिक गर्ने।
- ख) स्थानीय तहमा गरिबी निवारण कोषद्वारा प्रवर्द्धित समुदायिक संस्थाको व्यवस्थापनका लागि सहकारी शाखालाई छुट्टै जिम्मेवारी दिई अभिलेख व्यवस्थापन गर्ने गराउने।
- ग) गरिबी निवारण कोषबाट उपलब्ध विवरण अनुसारका संस्थाहरू समुदायमा अस्तित्वमा रहे नरहेको वा उपलब्ध विवरण भन्दा घटी वा बढी संख्याका संस्थाहरू भएको अवस्थाको समेत यकिन गरी अभिलेख अद्यावधिक गर्नका लागि गरिबी निवारण कोष कार्यक्रमका साविकका सञ्चालक संस्थाहरूसँग समेत समन्वय गर्नु पर्नेछ। सामुदायिक संस्थाको अभिलेख अद्यावधिक गर्दा अनुसूची-२ मा प्ररुत फारामको ढाँचागान गर्न सकिनेछ।

२.३ घुम्ती कोषको परिचालन :

- क) सामुदायिक संस्थाका सदस्यहरूको गरिबी निवारणका लागि घुम्ती कोषको परिचालन अक्षय कोषको रूपमा मात्र गर्ने व्यवस्था मिलाउने।
- ख) सामुदायिक संस्थाका सदस्यहरूले घुम्ती कोषबाट लिएको कर्जा तोकिएको समयमा तिरे/नतिरेको विवरण अद्यावधिक गराउने।
- ग) घुम्ती कोषबाट लगानी गरेको कर्जाको नियमितरूपमा फिर्ता गर्ने र फिर्ता हुन नसकेको अवस्थामा त्यस्तो कर्जाको वर्गीकरण गरी उठ्न नसकेको कर्जा उठाउने कार्यमा सहयोग पुऱ्याउने।
- घ) लगानी गरेको रकम नउठ्ने (Bad Debt) देखिएमा निर्धारित आधार र प्रक्रिया बमोजिम अपलेखन (Write-off) गरी कोषको हिसाब अद्यावधिक राख्ने।
- ङ) ऋणको भाखा नाघेकोमा वा ढिलो गरी तिरेकोमा त्यस्तो सदस्यको समस्या पहिचान गरी समाधानको उपाय पत्ता लगाई सुझाव दिने।
- च) घुम्ती कोषको परिचालनबाट आयआर्जन गर्ने खालका नयाँ व्यवसायहरू सुरु गर्ने, विकास गर्ने तथा विविधीकरण गर्ने काममा सहभागितामूलक ढङ्गबाट सहजीकरण गरी सामुदायिक संस्थाका सदस्यहरूको क्षमता विकास गराउने।
- छ) घुम्ती कोषको परिचालन र उपयोगमा समुदायका सीमित सदस्यहरूको मात्र प्रभाव रहे नरहेको हेरी समतामूलक व्यवहारका लागि अभिप्रेरणा दिने।

२.४ स्थानीय तहको योजना तर्जुमा :

- क) स्थानीय तहको आवधिक तथा वार्षिक योजना तर्जुमा प्रक्रियामा सामुदायिक संस्थाका प्रतिनिधिहरूलाई सहभागी गराउने व्यवस्था गर्ने।
- ख) सामुदायिक संस्थाका सदस्यहरूको आयआर्जन तथा उद्यमशीलता विकास सम्बन्धी कार्यक्रममा सहयोग पुऱ्ने गरी योजना तर्जुमा गर्न आवश्यक सहजीकरण गर्ने।
- ग) सामुदायिक संस्थाका सदस्यहरूको आयआर्जनका लागि व्यावसायिक योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्न प्राविधिक सहयोग प्रदान गर्ने।
- घ) योजना तर्जुमा गर्दा गरिबी निवारण कोषद्वारा प्रारम्भ गरिएका निर्माणाधीन अवस्थाका अधुरा आयोजनाहरू सम्पन्न गर्न प्राथमिकता दिने।

दामासाहीले खर्च गर्न नदिने र पहिले त्यस्तो भएको भए दुरुपयोग गर्ने सदस्यसंगत्राट असुल उपर गर्न लगाउने।

- घ) सामुदायिक संस्थाको आय-व्ययको हिसाब दुरुस्त भए नभएको हेरी, नभएको भए दुरुस्त गराउने।
- ङ) सामुदायिक संस्थाको आय-व्ययको लेखापरीक्षण गराउने कार्यमा सहजीकरण गर्ने।
- च) लेखापरीक्षण प्रतिवेदनमाथि सामुदायिक संस्थाको साधारण सभाले छलफल गरी पारित गराउने व्यवस्था मिलाउने।
- छ) सामुदायिक संस्थाको नाममा बैङ्कमा खुलेका खाताहरूको सञ्चालन, खाता सञ्चालकहरूको हेरफेर तथा समय-समयमा ग्राहक पहिचान (KYC) अद्यावधिक गर्ने कार्यमा आवश्यकतानुसार सम्बन्धित बैङ्कमा सिफारिस गर्ने।

२.७ जिम्मेवारी तोक्ने :

- क) सामुदायिक संस्थाहरूको अभिलेख व्यवस्थापन, बैठक सञ्चालनमा सहजीकरण, घुम्ती कोष परिचालनमा सहयोग तथा सुपरिवेक्षण एवं प्रतिवेदन गर्ने लगायतका कार्यका लागि सहकारी शाखामा कार्यरत एक जना कर्मचारीलाई सम्पर्क व्यक्ति तोकी सोको जानकारी भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालयलाई गराउने।
- ख) सम्पर्क व्यक्तिको रूपमा तोकिएको कर्मचारीलाई स्थानीय तहमा सञ्चालित गरिबी निवारणसँग सम्बन्धित कार्यक्रमको कार्यविवरण दिने।
- ग) कर्मचारीको उपलब्धता भएसम्म बढागत रूपमा नै कर्मचारीलाई जिम्मेवारी तोक्ने र त्यसरी तोकिएका कर्मचारीले खण्ड (क) मा उल्लिखित सम्पर्क व्यक्तिसँग निकटतम सम्पर्कमा रही काम गर्ने।
- घ) सम्पर्क व्यक्तिले घुम्ती कोषको मासिक तथा त्रैमासिक प्रतिवेदन तयार पार्ने। भाखा नाघेको ऋण भएमा त्यस्तो ऋण उठाउन सामुदायिक संस्थालाई सहयोग गर्ने।
- ङ) सम्पर्क व्यक्तिलाई गरिबी निवारणसम्बन्धी समग्र कार्यको तथ्याङ्क-आधार (Data Base) अद्यावधीकरण एवं प्रतिवेदनको जिम्मेवारी दिने।

२.८ सामुदायिक संस्थालाई प्रोत्साहन:

आफ्नो क्षेत्रभित्रका सामुदायिक संस्थाहरूको कार्यसम्पादन मापनका लागि वस्तुगत सूचकहरू विकसित गरी सोको आधारमा मूल्याङ्कन गर्ने।

- ख) गरिबी निवारणको क्षेत्रमा कार्यरत अन्य कोष वा कार्यक्रमहरूलाई एकीकृत रूपमा सञ्चालन गर्ने र घुम्ती कोषबाट नपुग हुने सहूलियतयुक्त ऋण परिचालन गर्न कार्ययोजना बनाउने।
- ग) अपेक्षित स्तरमा नेतृत्व क्षमता विकासका साथै आवश्यक परिमाणमा व्यावसायिक उत्पादन भएपछिको चरणमा सामुदायिक संस्थालाई सहकारी कानून अन्तर्गत सदस्यहरूको आपसी व्यावसायिक कार्ययोजना अनुसारको बहुउद्देश्यीय वा विषयगत सहकारी संस्थाको रूपमा दर्ता गर्ने विकल्प खुला गर्ने।
- घ) सामुदायिक संस्थाबाट उत्पादित वस्तु तथा सेवाको बजार पहुँचका लागि बजार सूचना उपलब्ध गराउनुका साथै समुदायका सदस्यहरूलाई बिचौलियाको प्रभावबाट मुक्त गर्ने।
- ङ) आवश्यक अध्ययन, अनुसन्धान गरी सामुदायिक संस्थाबाट उत्पादित वस्तुको मूल्य शृङ्खला विकास (Value Chain Development) मा सहयोग गर्ने।
- च) तुलनात्मक लाभका वस्तु तथा सेवाका सम्बन्धमा अध्ययन, अनुसन्धान गरी तिनको उत्पादनमा सामुदायिक संस्थाका सदस्यहरूलाई प्रोत्साहन दिने।
- छ) शहरी आवश्यकतालाई ग्रामीण क्षेत्रको श्रम र परम्परागत सीपसँग जोड्दै परम्परागत ज्ञानको संरक्षण एवं संवर्धन गर्ने।
- ज) साप्ताहिक वा अर्ध-साप्ताहिक हाट-बजार सञ्चालनको व्यवस्था मिलाई ग्रामीण क्षेत्रको उत्पादनलाई बजार पहुँच दिलाउने।
- झ) आपसी अनुभव आदान-प्रदानका लागि सामुदायिक संस्थाका प्रतिनिधिहरूको वडास्तरीय सञ्जाल गठन गर्ने र उक्त सञ्जालका प्रतिनिधिहरू रहने गरी स्थानीय तहस्तरीय सञ्जालीकरणलाई समेत बढावा दिने।
- ञ) वडास्तरीय सञ्जालको बैठक तीन महिनामा एक पटक बस्ने, बैठकको व्यवस्थापन वडा समितिले गर्ने र बैठकमा वडाध्यक्ष तथा वडा समितिका सदस्यहरू समेत उपस्थित हुने व्यवस्था मिलाउने।
- ट) स्थानीय तहस्तरमा गठित सञ्जालको भेला वर्षको एक पटक आयोजना गर्ने व्यवस्था मिलाउने।

२.११ विशेष अग्रसरता:

- क) स्थानीय तहले नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार तथा गरिबी निवारणको क्षेत्रमा क्रियाशिल संस्थाहरू समेतको सहयोगमा आफ्नो क्षेत्रको गरिबी न्यूनीकरण गर्न छुट्टै कोषको स्थापना गर्न सक्नेछ।